

Zdravstvena arhitektura Zoje Dumengjić u kontekstu ideologije Andrije Štampara

Matej Knežević

Klinika za urologiju KBC-a Sestre milosrdnice
matejknezevicl@gmail.com

SAŽETAK: Andrija Štampar je putem svojih načela uspostavio temelje javnoga zdravstva i socijalne medicine. Provedbom svojih ideja promijenio je paradigmu postojećih medicinskih stavova, stavljajući fokus prema preventivnoj medicini. Kao okvir za djelovanje po takvim medicinskim tendencijama, arhitektura je shvaćena kao područje velike važnosti. Radom kroz Školu narodnoga zdravlja, Štampar je uspostavio odjel zdravstvene arhitekture kao mjesto gdje se načela socijalne medicine isprepleću s konceptima novoga prostornog planiranja. Unutar ovoga odjela radila je i arhitektica Zoja Dumengjić, čiji se rad snažno utemeljio na socijalnim postavkama Andrije Štampara. Zoja Dumengjić je značajna osobnost hrvatske arhitekture dvadesetoga stoljeća, koja je ostavila opsežan i značajan doprinos upravo u specijaliziranom području arhitekture zdravstvene namjere. Temeljem postojeće literature, predstavljen je kratak pregled raznovrsnosti i opsega njezina rada i života. Njezin opus obuhvaća projekte različite tipologije, uključujući domove zdravlja, dispanzere, medicinske centre i velike bolničke sklopove. Posebno je značajno pridonijela području arhitekture lječilišta za tuberkulozu u našoj zemlji. U okviru ovoga rada dodatno su istaknuta najznačajnija arhitektonska ostvarenja, posebice ona koja u značajnoj mjeri reflektiraju principe Štamparove ideologije. Rad Zoje Dumengjić u području zdravstvene arhitekture ukorijenjen je u modernizmu i predstavlja idealan primjer kako je arhitektura uspjela odražavati nove humanističke vrijednosti i pristupiti prostoru kao instrumentu za poboljšanje kvalitete života i zdravlja.

Ključne riječi: Andrija Štampar; zdravstvena arhitektura; Zoja Dumengjić

1. Uvod

Od 1920-ih godina, a osobito nakon Drugoga svjetskog rata, započeo je snažan val nacionalne obnove i razvoja u mnogim sektorima, uključujući i zdravstvo. U nastojanju da se stvori okvir za zdravstveno djelovanje suvremene medicine, arhitektura je unutar javnoga diskursa shvaćena kao temeljno područje višeslojne važnosti. Andrija Štampar je kontinuirano tijekom svojega cjelokupnoga plodonosnoga djelova-

 <https://orcid.org/0009-0002-1017-2407> [Matej Knežević]

 <https://ror.org/024a8dx81> [KBC Sestre milosrdnice]

nja sagledavao širi kontekst medicine, te je prepoznao arhitekturu kao važnu sastavnicu socijalne medicine. Štampar je 1919. godine postao načelnikom Higijenskoga odjeljenja Ministarstva narodnog zdravlja Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca te je tijekom narednih pet godina rada unutar ove institucije njegovim naporima osnovano 250 socijalnih medicinskih ustanova diljem države. Samo unutar Zagreba uspostavljeno je djelovanje Epidemiološkoga zavoda, Zavoda za socijalnu medicinu i propagandu, Dispanzera za tuberkulozu, Državnoga dispanzera za njegu dojenčadi, Državnoga dispanzera za liječenje veneričnih oboljenja, kao i brojne zdravstvene stanice i obrazovne ustanove. Završetkom toga petogodišnjega razdoblja Štampar je objavio deset znamenitih postulata socijalne medicine. Svojim načelima, ali i aktivnim radom, promijenio je paradigmu profesije, stavljajući fokus na preventivnu medicinu.¹

Načela Andrije Štampara postavljena su kao temelj javnoga zdravstva te snažno ocrtavaju ideologiju cijeloga njegova života i rada.² Prema tim načelima ističe se kako je najvažnije stvoriti temelje u zajednici za pravilno razumijevanje zdravstvenih pitanja. Svi bi se trebali baviti pitanjima zdravlja, kao i njegovim unaprjeđenjem, a liječnik bi trebao biti narodni učitelj i socijalni radnik koji je jednako dostupan svim slojevima pučanstva. Mjesto djelovanja takva liječnika trebalo bi biti među narodom. Takva revolucionarna promišljanja Andrija Štampar je i ostvario osnivanjem i vođenjem cijeloga niza zdravstvenih ustanova i organizacija temeljenih na vlastito postavljenim postulatima socijalne medicine.

Škola narodnoga zdravlja osnovana je 1926. godine u Zagrebu.³ Unutar ove ustanove Andrija Štampar organizirao je zaseban odjel zdravstvene arhitekture koji je služio kao prostor gdje se načela socijalne medicine isprepleću s konceptima novoga prostornog planiranja. U okviru toga odjela radila je i arhitektica Zoja Dumengjić, čiji je opus najistaknutiji primjer djelovanja temeljenih upravo na Štamparovim postulatima u području arhitekture.

Arhitektica Zoja Dumengjić ostvarila je iznimno značajan arhitektonski opus, koji je kulminirao dodjelom najprestižnijih nacionalnih strukovnih nagrada za životno djelo dodijeljenih prvi put arhitektici: nagradama Viktor Kovačić (1979) i Vladimir Nazor (1995). Smatra se najznačajnijom hrvatskom arhitekticom XX. sto-

¹ Balen, Ivica i Marica Jandrić-Balen. 2023. *Hrvatski velikan Andrija Štampar*, Vinkovci: Privlačica, str. 25–30.

² Pavleković, Gordana i Jadranka Božikov. 2008. »Štamparova načela i suvremeni izazovi«, *mef.hr*, 27, str. 10–12.

³ Kisić, Dubravka. 2014. *Škola narodnog zdravlja Andrija Štampar 1926.-1939. – arhitektura i sanitarna tehnika u misiji napredka / The school of public health »Andrija Štampar 1926-1939« – Sanitary engineering in the mission of progress*. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti–Hrvatski muzej arhitekture.

ljeća. Već u ranim 1930-im godinama, a osobito i u međuratnome razdoblju, postala je pionirkom ženskoga prisustva na hrvatskoj arhitekturnoj sceni. Svoj izvanredni opus ostvarila je zahvaljujući iznimnoj kreativnoj energiji. Njezin doprinos arhitekturi obuhvaća neke od najpoznatijih zgrada u Zagrebu, no ubrzo se usmjerila prema specijalizaciji u području zdravstvene arhitekture. Upravo u tom području ostvarila je svoje najznačajnije projekte.

2. O Zoji Dumengjić

Životopis Zoje Dumengjić ispunjen je zanimljivostima, s obzirom na to da je doživjela 96 godina te je bila svjedokinja i originalan akter transformacije svijeta u novo doba. Rođena u Odesi 1904. godine, Zoja Dumengjić, kći ruskoga generala Petra Nepenina, proživjela je turbulentno djetinjstvo zbog Oktobarske revolucije 1917. godine, rata i raspada Ruskoga Carstva. Kao petnaestogodišnjakinja bila je prisiljena napustiti dom i sa svojom obitelji provesti tri godine u izbjeglištvu na različitim lokacijama. Konačno su našli dom u tadašnjoj Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca. Godine 1923. upisala je Arhitektonski odjel Tehničke visoke škole u Zagrebu.⁴ U to je doba na Zagrebačkom sveučilištu bilo mnogo ruskih emigranata, što je bio i očekivani rezultat njegovanja panslavizma. Tijekom studija upoznala je svojega budućega supruga Selimira Dumengjića, također arhitekta. Završetkom studija 1927. godine (profesori E. Šen i H. Ehrlich) postala je tek treća žena s titulom inženjera arhitekture. Sa suprugom, ali i samostalno, tijekom svojega je života ostavila bitan pečat na hrvatskoj arhitektonskoj sceni. Velik opus od oko 200 projekata uključuje arhitekturu različitih namjena: zgrade za stanovanje, zgrade za odgoj i obrazovanje, gospodarske i javne zgrade, među kojima su najistaknutije zgrade zdravstvene namjene i to bolnički sklopovi, medicinski centri, domovi zdravlja, dispanzeri i tuberkulozni paviljoni.⁵

3. Djelovanje na području zdravstvene arhitekture

Nakon završetka studija, Zoja Dumengjić ubrzo je pronašla svoj prvi posao u zagrebačkom atelijeru Ignjata Fischera, poznatoga kao autora Dječje bolnice u Klaićevoj ulici. Tijekom toga razdoblja i u samom startu svoje karijere, s Fischerom je postala suautorica zagrebačke Harmice – prolaz prema Dolcu, središnje zgrade na Trgu bana Josipa Jelačića, tada smatranom jednom od najmodernijih zgrada. Godine 1930. zaposlila se u Higijenskom zavodu, koji je bio dio Škole narodnoga zdravlja u

⁴ Premerl, Tomislav. 1996. »Arhitektura humanizma Zoje Dumengjić«, *Čovjek i prostor*, 43, 505/507, str. 19–21.

⁵ Barišić Marenčić, Zrinka. 2020. *Arhitektica Zoja Dumengjić*. Zagreb: UPI2M Books, str. 6–10.

Zagrebu. Sanitarno-tehnički odjel u sklopu Higijenskoga zavoda bio je nadležan za nadzor nad hidrotehnikom, higijenom i narodnom prosvjetom. U sklopu istoga osnovan je i arhitektonski odjel, koji je ciljano logistički podržavao sva nastojanja i djelovanja Higijenskoga zavoda. Ovaj iznimno produktivan odjel projektirao je zgrade ustanova koje su trebale unaprijediti zdravstveni i higijenski standard u našoj zemlji koja tada nije imala raširenu mrežu zdravstvenih objekata. U to vrijeme veće bolnice nisu bile uobičajene u Kraljevini Jugoslaviji, nego je fokus bio na zgradama manjega volumena. U duhu ideje da se pacijentu ide, a ne da ga se čeka, razvija se decentralizacijski orijentirana mreža zdravstvenih objekata diljem zemlje. Osim produktivnoga arhitekturnoga rada Odjela, Higijenski je zavod organizirao i internacionalna studijska putovanja s ciljem razmjenjivanja iskustava liječnika i arhitekata, kojima se produbljivalo shvaćanje o stvarnim potrebama korisnika. Zoja Dumengjić je isticala kako je upravo iz takvih suradnji s liječnicima higijeničarima raslo znanje koje je obogatilo njezin specifičan rad u području zdravstvene arhitekture. Unutar Škole narodnoga zdravlja stekla je titulu kontraktualnoga državnoga službenika, ozbiljno usvajajući i primjenjujući Štamparova načela, prije svega ono kako bi se svi na specifičan način trebali baviti brigom o zdravlju, uključujući i arhitekate, te kako je nužno prirediti platformu za unaprjeđenje zdravlja. Unutar toga odjela vrlo je brzo postala autorica niza značajnih projekata, uključujući Zarazni paviljon Gradske zarazne bolnice »Fran Mihaljević«, koji je postao i relevantna referenca u kontekstu recentne pandemije. Taj se projekt isticao među ostalima, privlačeći i međunarodnu pažnju te je jedini iz Kraljevine Jugoslavije bio objavljen 1938. godine u tematskom broju renomiranoga francuskoga časopisa *L'architecture d'aujourd'hui*. Arhitektica je ovdje razvila inovativno rješenje koje je omogućivalo fleksibilno prilagođavanje prostora stvarnim medicinskim zahtjevima, ovisno o broju zaraznih bolesnika koji se javljaju. Projekt je omogućivao vanjske ulaze u manje bolničke jedinice koje su se mogle odvojiti ili spojiti u različite module.

Daljnijim djelovanjem kroz Školu narodnoga zdravlja, Zoja Dumengjić postala je autoricom niza zdravstvenih objekata, uključujući: Državno dječje lječilište za tuberkulozu Strmac, Paviljon za tuberkulozu i Zarazni paviljon Opće bolnice u Varaždinu te Školu sestara pomoćnica i internat na Mlinarskoj cesti u Zagrebu, uz cijeli niz nerealiziranih, no zanimljivih projekata. Posebno značajan doprinos ostavila je u području arhitekture lječilišta tuberkuloze u našoj zemlji.⁶ Njezin pristup ovoj tipologiji možda se ponajviše naslanja na Štamparove postulate, s fokusom na pacijenta kao centralnu točku promišljanja prostora. Prije svega sagledava prostorne uvjete boravka u bolnici, poštujući specifičnosti liječenja tuberkuloze koja je u tom periodu struka podrazumijevala, a koja je uključivala provođenje aeroterapije i helioterapije.

⁶ Premerl, Tomislav. 1975. »Zdravstveni objekti i projekti hrvatske međuratne arhitekture«, *Arhitektura*, 29, 152/153, str. 26–36.

Pažljivo stavlja u međudnose zatvorene i otvorene prostore, planira odnos prema svjetlu i predviđa mogućnosti prostora usmjerene k unaprijeđenju zdravlja, uz dosljedno poštivanje svojih modernističkih tendencija.⁷

Nakon što je 1941. godine završila svoj angažman u Školi narodnoga zdravlja, Zoja Dumengjić je novo zaposlenje pronašla kao arhitektica u Državnome zavodu za proizvodnju lijekova »Pliva«, gdje je ostvarila projekt Zavoda za proizvodnju lijekova u Kalinovnici. I pri ovome projektu nastavila je raditi vođena principima Andrije Štampara koji se zalagao za zadovoljenje minimuma svjetlosti u tvornicama, prozračivanje i smanjenje onečišćenja, kao i brigu o prostoru za prehranu radnika i radnički dispanzer usmjeren protiv socijalnih bolesti.⁸

Nakon završetka Drugoga svjetskog rata zaposlila se u Ministarstvu narodnoga zdravlja, gdje je od 1945. godine obnašala funkciju načelnice i zajedno s drugim arhitektima predano radila na obnovi zemlje. Iz toga se razdoblja ističe njezin rad na projektu nadogradnje bolnice i lječilišta za tuberkulozu kostiju i zglobova u Biogradu. Godine 1948. prešla je u Arhitekturno projektni zavod, koji se smatrao vrhovnom stručnom institucijom toga vremena u Jugoslaviji. Ondje je ostala do 1954. godine, nakon čega je nastavila svoju karijeru kao samostalna arhitektica, vodeći vlastiti arhitektonski studio u Zagrebu. Kroz opisano razdoblje postala je autorica cijeloga niza zdravstvenih ustanova, među kojima se ističu Dom zdravlja u Pločama, domovi zdravlja Trnje, Črnomerec i Medveščak, Dječje odmaralište u Crikvenici, potom Centar za ginekološki karcinom u Petrovoj u Zagrebu (danas Zavod za ginekološku onkologiju KBC Zagreb), Republički zavod za zaštitu zdravlja u Zagrebu, te bolnički sustavi i centri poput onih u Karlovcu, Koprivnici i Ogulinu. No među svim dodatnim ostvarenjima, posebno se ističe izgradnja Opće bolnice (danas KBC Split) i paviljona za tuberkulozu u Splitu na Firulama (1951–69). Upravo se ovaj projekt smatra njezinim najvećim dostignućem i vjerojatno je najistaknutiji primjer zdravstvene arhitekture u Hrvatskoj.⁹

Zdravstvena se arhitektura pokazala kao idealna platforma za arhitektae moderniste toga vremena u kojoj se mogla manifestirati njihova društvena angažiranost i socijalna osviještenost. To je dovelo do stvaranja arhitekture obogaćene humaniz-

⁷ Barišić Marenčić, Zrinka, Karin Šerman i Andrej Uchytíl. 2011. »Paviljonski sklop dječjeg lječilišta tuberkuloze Strmac – Šumetica u Slavoniji«, *Prostor*, 41, 19, str. 77–80.

⁸ Barišić Marenčić, Zrinka i Mirta Medak. 2008. »Zavod za proizvodnju lijekova u Kalinovnici«, *Kvartal*, 5, 3, str. 16–20.

⁹ God. 2022. u prizemlju centralne zgrade KBC-a Split na Firulama otvorena je Galerija Zoja Dumengjić. Riječ je o zajedničkom projektu Hrvatske udruge likovnih umjetnika Split i Kliničkog bolničkog centra Split, a sama ideja proizašla je iz 41. Splitskog salona naziva »Ne posve izgubljeni jedni za druge«. (<https://dalmatinskiportal.hr/zivot/ususret-danu-bolnice--u-kbc-u-split-uspostavljen-galerija-zoja-dumengjic/124489>; pristupljeno 13. VIII. 2023).

mom u kojoj forma proizlazi iz funkcionalnosti. Nerijetko su arhitekti u svojim popratnim tekstovima projektnih ostvarenja isticali kako bolnica nije samo zgrada za spremanje bolesnika, nego bi taj prostor trebao biti i dom i utočište, koje karakterizira vedrina i prozračnost.¹⁰

Upravo te kvalitete i projektna promišljanja duboko je utjelovila Zoja Dumengjić kroz cjelokupni rad, a osobito u bolnici na Firulama. Bolnički se sustavi smatraju najkompleksnijim objektima zdravstvene arhitekture u kojima postoje zahtjevi polivalentnih sklopova, od poliklinike, dijagnostičko-terapijskoga sklopa, do stacionara i gospodarskih odjela. U projektu splitske bolnice arhitektica je, uz zadovoljenje svih kriterija, uspjela ostvariti i prostor vanjskih galerija i šetnica, naslonjenih na okolni prirodni ambijent, koje su se pokazale kao mjesta socijalne i psihološke nadopune pacijentova liječenja. Projektna promišljanja Zoje Dumengjić, naslonjena na ideologiju Andrije Štampara, ostvarivala su novu dimenziju arhitekture, u kojoj prostor nadopunjuje rehabilitacijski aspekt i pozitivno utječe na dobrobit i ozdravljenje pacijenata.¹¹

Principi modernizma u arhitekturi tijekom XX. stoljeća često su bili povezani s medicinskim potrebama, gdje su se suvremena tehnološka rješenja i kreativne inovacije kombinirali s humanističkim i higijenskim načelima, obogaćeni socijalnim komponentama te estetskim oblikovanjem. Arhitekturni koncepti i ostvarenja Zoje Dumengjić odražavaju upravo te principe. Andrija Štampar ostaje iznimno važna figura u suvremenoj medicini čiji principi i danas čine osnovu socijalne medicine i javnoga zdravstva. Njegovo razmišljanje o razvoju moderne medicine prepoznavalo je važnost strukturalne organizacije zdravstvenih ustanova koje će služiti kako pacijentima tako i zdravstvenim profesionalcima. Prepoznao je da organiziranost, protok informacija i prostorna funkcionalnost imaju ključnu ulogu u zdravstvenoj arhitekturi. Njegovi principi čine neizostavan teorijski temelj za razumijevanje arhitekture zdravstvene namjene, a Zoja Dumengjić uspješno ih je inkorporirala u vlastiti rad.

Impresivan rad Zoje Dumengjić nije do kraja valoriziran, premda je tijekom njezina života višestruko nagrađivan. Dodatan sveobuhvatniji fokus na njezin opus nedavno je usmjeren objavom knjige *Arhitektica Zoja Dumengjić* (2020), u kojoj je autorica Zrinka Barišić Marenić postavila vrijednu i široku platformu za utemeljenu valorizaciju doprinosa djela Zoje Dumengjić.¹² Analiza njezina inspirativna opusa

¹⁰ Juračić, Dražen. 2005. *Zdravstvene zgrade*. Zagreb: Golden marketing/Tehnička knjiga, str. 27–35.

¹¹ Barišić Marenić, Zrinka. 2014. »Opća bolnica u Splitu (1951.-1969.) arhitekture Zoje Dumengjić«, *Prostor*, 47, 22, str. 16–27.

¹² Šerman, Karin. 2020. »Arhitektica Zoja Dumengjić«, *Prostor*, 59, 28, str. 190.

nužna je i u kontekstu brige o modernističkom naslijeđu, ali i aktualne sveprisutne obnove i izgradnje zdravstvene arhitekture. Osvještavanje o vrijednosti zdravstvene arhitekture modernizma nužno je usmjeriti široj javnosti, poglavito medicinskim djelatnicima i korisnicima ovih arhitekturnih zdanja. Podizanje razine svijesti o ovim arhitekturnim temama pridonosi i očuvanju ovoga vrijednoga naslijeđa.

4. Zaključak

Zoja Dumengjić bila je iznimna stvaralačka osobnost koja je djelovala u Hrvatskoj punih pedeset godina XX. st., obilježivši hrvatsku modernu arhitekturu. Projektirala je mnogobrojne zdravstvene ustanove i bolnice u duhu moderne funkcionalne arhitekture te je svojim vizionarskim i funkcionalnim projektima stekla ugled u struci. Realizirala je neke od najpoznatijih zdravstvenih ustanova u Zagrebu, Splitu, Karlovcu, Koprivnici, Omišu, Kutini i Pločama, kao što domovi zdravlja Trnje, Črnomerec i Medveščak u Zagrebu te Zarazni paviljon Gradske zarazne bolnice »Fran Mihaljević« (danas Klinika za infektivne bolesti »Dr. Fran Mihaljević«), također u Zagrebu, koji je osmislila, kako je to sama nazvala, kao »harmonika sustav«, omogućivši time fleksibilno modificiranje prostora sa zasebnim ulazima. Autorica je i Centra za ginekološki karcinom u Petrovoj ulici u Zagrebu te Dječjega lječilišta za tuberkulozu Strmac u Šumetlici, prvoga takvoga dječjega lječilišta u tadašnjoj Jugoslaviji. No njezinim najboljim i najuspješnijim projektom smatra se Opća bolnica i Paviljon za tuberkulozu u Splitu na Firulama. Svojim radom razbila je ustajale sheme i u svojem opusu primijenila principe novoga građenja, čime se ubraja među najplodnije stvaratelje međuratnoga razdoblja. Svojim je stvaralaštvom pokazala da su zdravstvene ustanove nositelji kompleksnoga zahtjeva i težnji moderne arhitekture jer su po svojoj funkciji ispunjavale zadaće modernoga građenja namijenjenoga običnome čovjeku. Punih je pedeset godina plodno promišljala i gradila prostor, ističući ideju humanoga građenja, odnosno arhitekture kao humanističke discipline. Svi njezini projekti ostvaruju načela moderne arhitekture svjesno i s jasnim arhitektonskim programom, koji je upravo u zdravstvenoj arhitekturi našao svoj idealan medij jer se upravo time odgovaralo na postavljene socijalne, ekonomske, funkcionalne, konstruktivne i oblikovne elemente, a Zoja Dumengjić je probleme uspješno savladavala, dokazujući svu opravdanost novoga odnosa prema prostoru kao graditelju novoga vremena i novoga humanizma. Njezine projekte obilježavaju jasno strukturirana funkcionalna rješenja, ostvarena na temelju rigidne analize projektnoga programa i datosti lokacije. Promišljajući funkcionalnost, ne samo s racionalno-organizacijskoga aspekta, već i s psihološkoga i sociološkoga, težište svojih nastojanja usmjeravala je korisniku. Čovjeku je namijenila svijetle i prozračne prostore interijera, maksimalno obogaćene atributima okolnoga krajolika, otvorenim vizurama i vanjskim prostorima. Ostvarena na temelju suverenoga vladanja funkcionalnim i konstruktivnim

komponentama arhitekture, inventivna projektna nastojanja arhitektice Zoje Dumengjić manifestirala su specifičan oblikovni izraz, koji se očituje raščlanjivanjem poprečnoga presjeka, odnosno slojevitošću arhitektonske ovojnice, a splitska bolnica i domovi zdravlja smatraju se antologijskim ostvarenjima hrvatske moderne arhitekture.

LITERATURA

- Balen, Ivica i Marica Jandrić-Balen. 2023. *Hrvatski velikan Andrija Štampar*. Vinkovci: Privlačica, str. 25–30.
- Barišić Marenčić, Zrinka i Mirta Medak. 2008. »Zavod za proizvodnju lijekova u Kalinovici«, *Kvartal*, 5, 3, str. 16–20.
- Barišić Marenčić, Zrinka, Karin Šerman i Andrej Uchytíl. 2011. »Paviljonski sklop dječjeg lječilišta tuberkuloze Strmac – Šumetlica u Slavoniji«, *Prostor*, 41, 19, str. 77–80.
- Barišić Marenčić, Zrinka. 2014. »Opća bolnica u Splitu (1951.-1969.) arhitektice Zoje Dumengjić«, *Prostor*, 47, 22, str. 16–27.
- Barišić Marenčić, Zrinka. 2020. *Arhitektica Zoja Dumengjić*. Zagreb: UPI2M Books, str. 6–10.
- <https://dalmatinskiportal.hr/zivot/ususret-danu-bolnice--u-kbc-u-split-uspostavljena-galerija-zoja-dumengjic/124489>; pristupljeno 13. VIII. 2023
- Juračić, Dražen. 2005. *Zdravstvene zgrade*. Zagreb: Golden marketing/Tehnička knjiga, str. 27–35.
- Kisić, Dubravka. 2014. *Škola narodnog zdravlja Andrija Štampar 1926.-1939. – arhitektura i sanitarna tehnika u misiji napredka / The school of public health »Andrija Štampar 1926-1939« – Sanitary engineering in the mission of progress*. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti–Hrvatski muzej arhitekture.
- Pavleković, Gordana i Jadranka Božikov. 2008. »Štamparova načela i suvremeni izazovi«, *mef.hr*, 27, str. 10–12.
- Premerl, Tomislav. 1996. »Arhitektura humanizma Zoje Dumengjić«, *Čovjek i prostor*, 43, 505/507, str. 19–21.
- Premerl, Tomislav. 1975. »Zdravstveni objekti i projekti hrvatske međuratne arhitekture«, *Arhitektura*, 29, 152/153, str. 26–36.
- Šerman, Karin. 2020. »Arhitektica Zoja Dumengjić«, *Prostor*, 59, 28, str. 190.

THE HEALTHCARE ARCHITECTURE OF ZOJA DUMENJGIĆ IN THE CONTEXT OF ANDRIJA ŠTAMPAR'S IDEOLOGY

Matej Knežević

Sestre Milosrdnice University Hospital Centre, Department of Urology, Zagreb
matejknezevicl@gmail.com

ABSTRACT: Through his principles, Andrija Štampar established the foundations of public health and social medicine. By implementing his ideas, he changed the paradigm of existing medical opinions, focusing on preventive medicine. As a framework for acting on such medical tendencies, architecture was understood as an area of great importance. Working through the School of Public Health, Štampar established the Department of Healthcare Architecture as a space where the principles of social medicine are intertwined with the concepts of new spatial planning. Architect Zoja Dumengjić also worked within this department, and her work was strongly based on Andrija Štampar's social principles. Zoja Dumengjić is a significant personality of Croatian 20th-century architecture, who left an extensive and significant contribution precisely in the specialised field of healthcare architecture. A brief overview of the diversity and scope of her work and life is presented, based on existing literature. Her portfolio includes projects of various typologies, including medical centers, dispensaries, and large hospital complexes. She made a particularly significant contribution to the architecture of tuberculosis sanatoriums in Croatia. Her most significant architectural accomplishments are additionally highlighted, especially those that reflect the principles of Štampar's ideology to a significant extent. Her work in the field of healthcare architecture is rooted in modernism and represents an ideal example of how architecture managed to reflect new humanistic values and approach space as an instrument for improving the quality of life and health.

Keywords: Andrija Štampar; healthcare architecture; Zoja Dumengjić

Članci su dostupni pod licencijom Creative Commons: Imenovanje 4.0 međunarodna (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>). Sadržaj se smije umnožavati, distribuirati, priopćavati javnosti, prerađivati i koristiti u bilo koju svrhu, uz obavezno navođenje autorstva i izvora.